

Prof. dr hab. inż. arch. Elżbieta Przesmycka
Politechnika Wrocławska
Wydział Architektury
Ul. Bolesław Prusa 53/55
50-317 Wrocław
elzbieta.przesmycka @pwr.edu.pl

Wrocław 2019-09-7

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej pt. „Możliwość tymczasowego zagospodarowania „pustek miejskich” napisanej przez mgr inż. arch. Wiktora Wróblewskiego na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiskowej Politechniki Łódzkiej pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Bartosza Walczaka, prof. PŁ

Podstawa opracowania recenzji

1. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami).
2. Ustawa Prawo o Szkolnictwie Wyższym (Dz. U. z 2012 poz. 572 z późniejszymi zmianami).
3. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2015, poz. 1842).
4. Zlecenie dr hab. nt Artura Zaguły -prodziekana ds. Nauki Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiskowej Politechniki Łódzkiej Nr D/14/2019 z dnia 3.06.2019
5. Rozprawa doktorska mgr inż. arch. Wiktora Wróblewskiego pt.: „Możliwość tymczasowego zagospodarowania „pustek miejskich”

1. Ogólna charakterystyka pracy

Recenzowana praca doktorska została przedłożona 30 maja 2019 roku w Instytucie Architektury i Urbanistyki Politechniki Łódzkiej. Promotorstwo pracy objął dr hab. inż. arch. Bartosz Walczak, profesor Politechniki Łódzkiej.

Przedstawiona do recenzji praca została zawarta w jednym tomie, liczącym 231 stron tekstu. Podzielona jest na sześć zasadniczych rozdziałów. Dysertacja zaopatrzona jest w 26 ilustracji, opisanych, jako Ryc. (Ryciny), oraz w 9 tabel (Tab.). Pracę uzupełnia Bibliografia w której wyróżniono książki, artykuły i raporty (108), 26 dokumentów, 6 pozycji encyklopedycznych i słowników ,72 źródła internetowe i inne. Obszerna bibliografia poświadcza rozległość studiów Doktoranta. Literatura ta nie jest numerowana. Zarówno tabele jak i rysunki nie są

numerowane ciągle, tylko odnoszą się do poszczególnych rozdziałów pracy. I tak Rozdział pierwszy ma 9 rysunków i 2 tabele, drugi 3 rysunki i 2 tabele, trzeci 2 rysunki i 2 tabele, czwarty 1 rysunek, zaś piąty 1 tabelę i 11 rysunków. Pewnie ten sposób numeracji spowodował to, że Ryc. 5.1 pojawia się dwukrotnie. Pierwszy raz na str. 170, a powtórnie na str., 171 przy czym każdy z nich dotyczy czegoś innego. Tekst rozprawy zawiera 374 przypisy. Autor wymienia również 5 publikacji autorskich własnych bądź takich, w których pełnił funkcję współautora. Są to publikacje recenzowane umieszczone w Wydawnictwie Politechniki Łódzkiej bądź wydawnictwie KPZK PAN. Widać, że nad zagadnieniami związanymi z tematem pracy Doktorant pracował już wcześniej. Praca zawiera streszczenie w języku polskim i angielskim. Brak jest spisu rysunków i tabel.

2. Temat, zakres badań i ich aktualność

Autor dysertacji wybrał oryginalny i aktualny temat-ważny z punktu widzenia współczesnej urbanistyki i roli architekta -urbanisty w rozwiązywaniu problemów tzw. pustek miejskich. Praca składa się z pięciu zasadniczych części tematycznych : wstępu jako wprowadzenia do zagadnień badawczych, zdefiniowania problemu pustki miejskiej i „porowatości” struktur przestrzennych miasta, omówienia przyczyn problemu, możliwości tymczasowego ich zagospodarowania (użytkowania) jako przedmiotu kreacji w procesie transformacji miasta . W ostatniej części przedstawia możliwe metody i narzędzia transformacji krajobrazu miasta, opisuje wybrane przykłady rozwiązań i możliwości ich aplikacji w Łodzi.

3. Uwagi merytoryczne do zawartości pracy, Struktura i główne tezy pracy

W części pierwszej (oznaczona, jako 0 – 0.5.9), Autor przedstawia *Wstęp* składający się z omówienia przyczyn podjęcia badań. Opierając się na myślach zaczerpniętych z monografii W. Wiśniewskiej (2012) i raportu Umberto Eco (2000) . Stawia pytania badawcze dotyczące struktury i klasyfikacji pustek miejskich, ich możliwego zagospodarowania oraz funkcji architekta – urbanisty, który według doktoranta może „ kreować krajobraz miasta w procesie tymczasowego zagospodarowania pustek miejskich” Czwarte pytanie badawcze dotyczy miasta Łodzi i możliwości aplikacji Nowego Urbanizmu w poszukiwaniu metod wdrażania procesu tymczasowego wypełniania pustek miejskich stosowanych w innych miastach. W części (0.2) Kryteria oceny wyników badań - Autor skupia się na analizie pojęcia analizowanej z różnych perspektyw tzw. kreacji urbanistycznej np. (w ujęciu prakseologii,, wprowadza termin „strategizowania” (?) rozwoju miast, „zarządzanie dobrem wspólnym”. Opisuje narzędzia stosowane w tzw. urbanistyce operacyjnej, które według Doktoranta mogą mieć wpływ na jakość kreacji urbanistycznej i krajobrazu miasta. Stawia tezę, że „istnieje możliwość przejścia od konsumpcji do kreacji przestrzeni w procesie transformacji miast”. Za cel pracy stawia sobie „identyfikację i ustalenie efektywnych metod i odpowiednich narzędzi kreacji krajobrazu miasta w warunkach recesji , depopulacji i niepewności społeczno-gospodarczej” oraz przyjmuje „pustkę miejską” jako przedmiot badań w celu znalezienia rozwiązań „ możliwych do zastosowania (...).. w Łodzi

W części (0.4) przedstawia strukturę i metody pracy. Tło pracy i stan wiedzy. Część (0.5) przeznaczona na analizę aktów prawnych dotyczących krajowej polityki miejskiej, omawia stan badań nad zagadnieniami cywilizacji przemysłowej, przybliża teorie socjologiczne A. Tofflera, Michela de Certeau. Analizuje pojęcia strukturalizmu i post-strukturalizmu, Nowy Urbanizm, Urbanizm Krajobrazowy. Sporą część przeglądu literatury przedmiotu poświęca przedstawieniu wybranych idei z kart i deklaracji odnoszących się do kształtowania krajobrazu i struktur przestrzennych miast europejskich. Zagadnienia reurbanizacji i rewitalizacji omawia w kontekście rozwoju zrównoważonego miast omawiając deklarację z Toledo (2010). Przedstawia zagadnienia związane z krajobrazem miejskim traktowanym jako proces. W części (0.5.6) - Autorstwo i realizacja krajobrazu miasta analizuje w oparciu o jedną publikację (Weroniki Wiśniewskiej) dotyczącą kreacji krajobrazu jako dzieła zbiorowego. Jest to fakt oczywisty. Recenzentce zabrakło tu szerszej analizy podejścia do kształtowania krajobrazu wielu uznanych autorów (jak np. prof. J. Bogdanowski, W. Kosiński, A. Kantarek). Część poświęcona roli i postawie architekta-urbanisty zawiera pobożne życzenia autora dotyczące zawodu architekta – urbanisty, który de facto w Polsce nie istnieje. Nie wiem, czy tego typu dywagacje jak: *aktualne warunki prawno-gospodarcze ograniczają społeczną rolę polskich urbanistów raczej do modelu pracowniczego* potrzebne są w tej dysertacji. Mają one charakter typowo publicystyczny, a nie naukowy. Należy tu podkreślić łatwość formułowania myśli i osądów autora w odniesieniu do tematów medialnych.

Autor poświęca dużo uwagi znanym od dawna działaniom mającym na celu poprawę jakości przestrzeni miejskiej. Przedstawia definicje takich pojęć jak: reurbanizacja, rewitalizacja miast, krajobraz miejski jako proces, agro-urbanistyka, rolnictwo i ogrodnictwo miejskie dodając swoje określenia i klasyfikacje. Czytając tę część pracy recenzentka zastanawia się, do czego i w jaki sposób Autor wykorzysta właśnie tę część swoich badań (łącznie 38 stron).

W Części drugiej (1-1.6.2) Doktorant definiuje i przedstawia klasyfikację *wielowzględowną* (?) (s.63) pustek miejskich oraz przeprowadza analizę „*ich możliwego kontekstu przestrzennego i typu sąsiedztwa*”. Proponuje swoje podziały ze względu na ich genezę, lub fazę życia struktur miejskich (s.55). Następnie wprowadza podziały pustek miejskich na kubaturowe i niekubaturowe. Proponuje zbyt dużo sztucznych podziałów, operując często określeniami raczej nie stosowanymi w pracy naukowej (*felerne*, *pustostany z pozabijanymi oknami* (s.57)). Wydaje się, że sam Autor gubi się w tworzeniu coraz to nowszych, wymyślonych określeń. (*Zoperacjonalizowali podejście morfologiczne* s.59, *zestandaryzowane profile morfologiczne, brak pierzei w wyniku felernej redukcji* (s.65)). Do oceny wyników badań znaczenia pustki w krajobrazie posługuje się *semiotyką miasta* a także przedstawia *transekt urbanistyczny* opracowany przez Nowych Urbanistów, konstatując, że *przedstawiona typologia struktur wystających na przedmieściach w USA wymaga polonizacji* (!) (s.61).

Rozdział kończy zestaw 7 fotografii ilustrujących (chyba?) zjawisko pustek miejskich w Łodzi.

Część trzecia (oznaczona, jako 2 – 2.10) zatytułowana :*Tymczasowe użytkowanie – przedmiot kreacji w procesie transformacji miasta*. Składa się części dotyczącej równoważenia rozwoju struktury przestrzennej miasta, gdzie autor skupia się na omówieniu zagadnień „Powinności recyklingu pustek miejskich”. Doktorant przedstawia nurty ideowe i możliwe kierunki rozwiązywania problemu, scenariusze rozwoju struktur przestrzennych miasta w kontekście metodologii kierowania przyszłością struktur miasta, systemowych możliwości i ograniczenia rozwiązywania problemu. Omawia różne formy działań i zakres możliwych interwencji. Przedstawia możliwości i ograniczenia rozwiązywania problemu przy różnym podejściu do zagospodarowania struktur przestrzennych miasta . Przedstawia różne formy, funkcje i efekty tymczasowego użytkowania. W podsumowaniu przeprowadzonych badań wnioskuje, że *wraz z pojawieniem się podmiotów modnej gospodarki kreatywnej istnieje szansa na odbudowę rangi miejsca, dzielnicy i całego miasta*. Łącznie część trzecia pracy zawiera 32 strony tekstu.

Czwarta część pracy (oznaczona, jako 3 - 3.5.2) dotyczy możliwych metod i narzędzi transformacji miasta. Autor skupia się na pojęciach urbanistyki taktycznej, taktycznego urbanizmu jako jednego z narzędzi Nowego Urbanizmu. Omawia zjawisko „presumpcji”, które analizuje w oparciu o badania literaturowe, między innymi Ch.Alexandera, A.Tofflera, M.de Certeau. Przedstawia katalog akcji podejmowanych przez mieszkańców jako taktyki działań w przestrzeni miasta . Omawiając zagadnienia strategii uspołecznienia równoważenia rozwoju opisuje: demokrację deliberatywną, oraz metodę uspołeczniania procesu planowania *Charrette* jako strategicznego narzędzia demokracji deliberatywnej. Przybliża zagadnienia prototypowania urbanistycznego, czy też „urbanistyki zdroworozsądkowej”, problematykę zmniejszania reżimu urbanistycznego i metodykę *Lean Startup*. W konkluzji zauważa, że „tymczasowa aktywizacja wolnej działki zapewnia możliwości zrównoważonego tworzenia miejscowej społeczności i gospodarki”.(czy aby na pewno?).

Piąta część pracy (4 – 4.3.1) nosi nazwę *Przypadki testowe tymczasowego zagospodarowania*, w której Doktorant przedstawia przegląd metod i narzędzi wdrażania procesu wypełniania pustek miejskich zastosowanych w różnych programach. Szczegółowo przedstawia założenia projektu *Stalled Spece* w Glasgow w Szkocji i europejskiego programu *Urbact- REFFILL* oraz ich efekty w postaci zestawu narzędzi tymczasowego zagospodarowania pustek miejskich i schematu czynności niezbędnych do realizacji projektów tymczasowego użytkowania .W podsumowaniu tej części badań Autor zauważa, że działania w małej skali w opuszczonych przestrzeniach prowadzą do wymiernych sukcesów gospodarczych, a przestrzenie do użytkowania tymczasowego stają się swoistymi laboratoriami pracującymi na rzecz miasta. (łącznie 23 strony).

Szоста część pracy (5 – 5.5.2) dotyczy możliwości aplikacji w Łodzi metod i narzędzi wcześniej opisanych przez Doktoranta oraz odpowiedzi na postawione na początku dysertacji pytania badawcze . Autor opisuje aspekty prawne, analizuje plany przestrzennego rozwoju Łodzi 2020+ , analizuje dokumenty dotyczące procesów rewitalizacji Łodzi . Na tej podstawie , po przeprowadzeniu własnych analiz i w oparciu o prace studenckie stwierdza że Łódź „ ma budowę zgodna z modelem tradycyjnego miasta europejskiego” promowanym

przez Nowych Urbanistów. (I tu również zabrakło recenzentce analizy historii kształtowania urbanistyki miasta Łodzi jako specyficznego zespołu urbanistycznego wynikłego z rozwijającego się przemysłu tkackiego). Autor omawia przykład programu osiedlowego Zielone Polesie, w którym podejście procesowe jest zgodne z metodą i tworzywem postulowanymi przez Urbanizm Krajobrazowy. W dalszej części wywodu twierdzi, iż „niezbędne jest uruchomienie przez magistrat w strefie wielkomiejskiej programu tymczasowego zagospodarowania dostępnych pustek siłami mieszkańców”. W części 5.3 - pt. *Potencjał w działaniach bez władz miasta* przedstawia przykłady realizacji różnych projektów alternatywnych dla trendów konsumenckich i potencjał rozwoju miasta „do wewnątrz”, Omawia przeprowadzone „Punktowe obserwacje Łodzi metodą transektu i sparametryzowany opis struktur Łodzi z użyciem GIS. Autor przeprowadza analizy: miejskich dokumentów dotyczących programowania procesu rozwoju krajobrazu. Przedstawia przykłady udanych programów związanych z tymczasowym użytkowaniem pustek kubaturowych oraz projekty koncepcyjne, w tym podwórko na Starym Polesiu jako „klinikę i przypadek testowy”. Omawia wiele inicjatyw i taktyk urbanistycznych realizowanych w Łodzi z różnym skutkiem *Park(ing) Day, Parklet, Platformy internetowe*, oraz możliwości finansowania inicjatywy lokalnej. (łącznie 36 stron).

Siódma część pracy zawiera *Podsumowanie i ocenę wyników pracy*. Autor podsumowuje swoje wykonane dotychczas badania, wskazując na problem pustek miejskich rozwiązywany w innych miastach europejskich z sukcesem (np. Glasgow). Obserwując proces rewitalizacji Łodzi stwierdza, że należałoby „umożliwić mieszkańcom działania prosumenckie, co może skutecznie rozwiązać problem tymczasowego zagospodarowania pustek”. (Pytanie, czy w dobie depopulacji miasta, jak wcześniej doktorant stwierdził, mieszkańcy są naprawdę zainteresowani takimi działaniami?). Na zakończenie swojej pracy autor przedstawia rekomendacje dla architektów-urbanistów, dla pełniących funkcje administracyjne, eksploatacyjne, koncepcyjne i adaptacyjne oraz dla pełniących funkcje dydaktyczne a także dla mieszkańców, postulując aby tymczasowe zagospodarowanie podnieść do rangi przedmiotu projektowania.

Pracę kończy *Postscriptum* (łącznie 16 stron). (Trochę dziwne zakończenie jak na dysertację doktorską).

Później umieszczona jest Bibliografia wyróżniająca Książki, artykuły i raporty, Dokumenty, Słowniki, encyklopedie, leksykony, Strony internetowe i Inne źródła.

Pracę kończy Streszczenie w języku polskim i angielskim.

4. Uwagi szczegółowe w trakcie lektury pracy

Pierwszy poważniejszy błąd znajduje się na samym początku pracy w Spisie treści. Praca zaczyna się od strony drugiej punk 2.82, potem jest strona 1 - Spis treści a potem str. 3. Tak jest przynajmniej w egzemplarzu przeznaczonym do recenzji, który otrzymałam. Mam nadzieję, że pozostałe egzemplarze są już złożone prawidłowo, ale to nie powinno mieć miejsca.

Praca ma wybitnie erudycki charakter. Duża ilość metafor i dygresji momentami utrudnia nadążenie za zawitym tokiem rozumowania Autora. Niepokojącym jest fakt iż w postscriptum pojawiają się stwierdzenia dotyczące stanu badań i uzasadnienia podjęcia tematu co powinno być lepiej rozwinięte na początku pracy.

Całość pracy pisana jest ładnym polskim językiem. W zasadzie nie zawiera błędów stylistycznych, ortograficznych czy też interpunkcyjnych. Autor ma co prawda tendencję do stosowania zawitych wywodów, wprowadzania nowatorskich określeń, często wywodzących się z określeń popularyzatorskich, medialnych. W ostatnich rozdziałach pracy widać jego zacięcie obywatelskie.

Praca jest logiczna, aczkolwiek nie pozbawiona w niektórych przypadkach filozofowania i tworzenia neologizmów i nowych, nie zawsze trafnych określeń. Recenzentka ma także niedosyt przykładów działań rewitalizacyjnych francuskich, niemieckich czy chociażby skandynawskich.

Powyższe uwagi nie umniejszają wartości poznawczych zawartych w dysertacji. Autor przedstawił omawiane badania posiłkując się studiami literaturowymi zarówno teoretycznymi jak też i aplikacyjnymi. Trochę przesadził w tworzeniu sztucznych klasyfikacji, co utrudnia śledzenie głównego wątku wywodu.

5. Końcowa ocena pracy

Recenzja niniejsza pomimo zawartych w niej uwag daje podstawę do wyrażenia opinii o właściwym poziomie merytorycznym i naukowym rozprawy. Treści zawarte w dysertacji porządkują stan wiedzy w zakresie nowych metod kreacji przestrzeni urbanistycznych w ujęciu krajobrazowym i w kontekście rozwoju zrównoważonego. Recenzentka ma jednak pewien niedosyt samego określenia pustek miejskich, które stały się głównym tematem pracy, ale nie zostały szczegółowo omówione na przykładzie Łodzi. Autor częściej omawia problematykę tymczasowego użytkowania oraz metody i narzędzia transformacji krajobrazu miasta, niż pokazuje konkretne przykłady realizacji zagospodarowania modelowego pustek miejskich. Zabrakło w pracy pewnej równowagi w zobrazowaniu zjawiska pustek w stosunku do ogólnych dywagacji związanych z teoriami dotyczącymi współczesnych kierunków działań związanych z kształtowaniem przestrzeni urbanistycznych miast.

Uwagi zawarte w recenzji nie stanowią istotnych zarzutów, jedynie mogą pomóc Autorowi przy ewentualnym przygotowaniu pracy do druku. Jej wydanie uzupełniłoby lukę badawczą.

6. Wniosek końcowy

Po szczegółowej analizie recenzowanej dysertacji stwierdzam, że napisana przez mgr inż. arch. Wiktora Wróblewskiego praca doktorska zatytułowana „Możliwość tymczasowego zagospodarowania „pustek miejskich” napisana pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Bartosza Walczaka, prof. PŁ, odpowiada kryteriom i warunkom określonym w „Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki”, stanowiąc oryginalny wkład w stan badań nad urbanistycznymi strategiami kształtowania struktury przestrzennej i

krajobrazu współczesnego miasta dając świadectwo pracowitości i dociekliwości Autora w poszukiwaniu nowych strategii współpracy polityków, urzędów i społeczności lokalnej w procesach kreacji krajobrazów miast. Praca ma wiele wartości poznawczych. Prezentuje oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę Doktoranta w dyscyplinie naukowej architektura i urbanistyka, oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym wnoszę o kontynuację procedury, przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Wrocław 7.09.2019

